

Den utvidede utenriks- og konstitusjonskomite
Møte onsdag 22. juni 1955 kl. 16.

Formann: A r t h u r S u n d t .

Til stede var: Bøyum, Konrad Knudsen, Langhelle, Kleppe, Selvik, Strøm, Sundt, Harald Torp, Kjøs, Hareide, Watnebryn, Smitt Ingebretsen, Wikborg og Vatnaland.

Fra Regjeringen møtte utenriksminister Lange og forsvarsminister Handal.

På forsvarsministerens anmodning ble dessuten statssekretær Boyesen og ekspedisjonssjef Sivert Nielsen gitt adgang til møtet.

Formannen (Sundt): Jeg vil gi ordet til forsvarsministeren, som vil gi en redegjørelse om det amerikanske tilbudet om fly.

Statsråd Handal: Jeg vil gjerne be om at statssekretær Boyesen først får gi et resymé av Forsvarsprogramutvalgets arbeid med Forsvarets målsetning. Det er en nødvendig bakgrunn for vår stillingtagen til det såkalte Nash-tilbudet i dag.

Statssekretær Boyesen: Det har i forbindelse med dette arbeidet vært skrevet en hel del i pressen om atomvåpen og andre nye våpen, men det har faktisk bare vært en del, og en temmelig begrenset del av dette arbeidet. Det eneste som foreslås på det område, er en viss styrking av de tekniske etater for å gjøre dem mer beredt til å ta imot de nye ting når de kommer, formodentlig ikke før om 4-5 år, og en utbygging av forskningen i den forbindelse, og en oppstaking av et visst utdannelsesprogram, for at vi kan ha en kjerne av folk som kan behandle styrkevåpnene når de kommer.

Ellers var bakgrunnen for arbeidet at det ble stadig mer klart for Forsvarsdepartementet i løpet av det siste år at det med det budsjettleie vi er kommet ned på, oppsto et stadig større spenningsforhold mellom den målsetting vi faktisk arbeidet med og de ressurser vi hadde og ville kunne regne med å få tilgjengelige for Forsvaret i tiden fremover. Og det er da den annen hovedbakgrunn for de konklusjoner som utvalget er kommet til. Det er tatt sikte på her å foreta den størst mulige prioritering av oppgavene, med utkutting av lavprioriterte elementer i Forsvaret.

Når det gjelder den alminnelige strategiske bakgrunn, har man forsøkt å anvende på Norge hovedslutningene i den såkalte «Capability study» som NATO gjennomførte i løpet av fjoråret, og som fikk NATO-rådets tilslutning i desember ifjor. Et av kjernepunktene i «Capability Study» er at NATO-myndighetene mener at med det tyske styrkebidrag som kommer og med adgangen til anvendelse av atomvåpen, vil NATO være i stand til å hindre at Danmark blir tatt og at man vil kunne stenge sund og belter for russerne, og de mener selvfølgelig at truselen mot Sør-Norge i tilfelle av krig vil tre atskillig i bakgrunnen og formodentlig ikke gjøre

seg gjeldende som en invasjonstrusel før halvannen måned eller noe slikt etter et krigsutbrudd.

Det har ført til at man går inn for en forskyvning mot Nord-Norge av det stående beredskap, at man altså legger meget stor vekt på oppgavene i Nord-Norge, og det foreslås da at brigaden der oppe blir bygget helt ut til en full brigade, at det blir lagt opp reservedeler for tungt materiell for en brigade til som blir ført opp der i en krisesituasjon, og også at det tas visse konsekvenser, særlig for Marinens vedkommende, og i noen grad for Flyvåpenet.

Når det gjelder de konkrete slutninger som man er kommet til ut fra hele det alminnelige strategiske billede vi har hatt, og ut fra hva vi har visst om mulighetene for hjelp utenfra, skal jeg nevne dem forsvarsgren for forsvarsgren.

For *Kystartilleriets* vedkommende foreslår man en alminnelig nedleggelse av befestningene fra Ytre Oslofjord og kysten rundt opp til Narvik, men til gjengjeld en effektivisering av de batterier som man bestemmer seg for å beholde i Nord-Norge og muligens i noen grad i Oslo-fjorden også.

For *Luftartilleriets* vedkommende foreslår man at det tunge luftvernartilleri blir vesentlig redusert ved at alt det tyske materiell utgår. Når det gjelder det som da blir igjen, regner man med en ytterligere reduksjon i den utstrekning det er nødvendig for å effektivisere det som blir tilbake, og det vil da for tungt luftverns vedkommende ikke gi dekning for mer enn ett eller muligens to områder, Oslo, og muligens Bodø f.eks.

For *Hærens* vedkommende har man konstatert at det med de tilganger man har på personell og andre ressurser ikke er mulig å opprettholde en styrkemålsetting av det omfang som vi har i dag – at antallet feltavdelinger må bringes ned, at man må gjennomgå alle krigsoppsetningsplanene, utrustningsplanene på nytt med sikte på å lette dem. Det foreligger fra NATO's side bestemte forslag når det gjelder Hæren som tar sikte på å dele feltavdelingene i to linjer, og gi visse brigader i første linje prioritet fremfor de andre, det vil si konsentrere personell, øvingsprogram o.s.v. på enkelte få, muligens 4 brigader, og la de andre gå over i annen linje av brigader som bare blir mer eller mindre hvilende avdelinger, og som ikke går inn i øvingsprogrammene i det hele tatt.

Man tenker seg videre en viss omlegging av øvingsprogrammet for lokalforsvaret, en sterkere tilknytning mellom Heimevern og Lokalforsvar, og i noen grad en innføring av mer udoktrinære former for oppøving rundt omkring i landet i nærheten av mannskapenes hjemsteder. For så vidt en sterkere understreking av Lokalforsvarets rolle, og da spesielt av både Lokalforsvarets og i det hele tatt Hærens rolle i forbindelse med katastrofeproblemet som oppstår i forbindelse med atomangrep.

Jeg kan nevne i den forbindelse at etter det materiale som vi har fått til rådighet mener vi å kunne konstatere at om det bryter ut krig i de nærmeste år, vil atomtruselen ha et så stort omfang at den også vil gjøre seg gjeldende mot objekter i Norge.

For *Marinens* vedkommende ble det drevet forhandlinger med de amerikanske og kanadiske myndigheter mens vi arbeidet med dette stoffet, og

resultatet av de forhandlingene er at det er gitt tilbud om gratis levering av kanadiske og amerikanske fartøyer som, hvis de blir mottatt, i tilfelle vil løse den vesentlige del av remplaseringsproblemet for våre fartøyer, som ellers ville blitt en meget stor belastning, i all fall mot slutten av 50-årene.

Utvalget foreslår for Marinens vedkommende en viss sanering av fartøyene ved at enkelte – men ganske få – fartøyer utgår, og at et antall andre fartøyer går over i annen linje hvor man bare bruker de midler på dem som er nødvendige for at de ikke direkte skal forfalle. Til gjengjeld foreslår man en heving av Marinens fredsutrustning, i første rekke ved at en jager til blir fullt fredsutrustet, så man kan si at den prinsipielle tendens her er en noe sterkere understrekning av Marinens rolle i forhold til de andre forsvarsgrener enn man stort sett har villet gå inn på tidligere.

Når det gjelder *Flyvåpenet*, har hovedproblemet vært hvordan og hvorvidt man kunne innpasse den avtale som man har med amerikanerne om oppsetning av 3 nye skvadroner innenfor den økonomiske ramme det her har vært tale om.

For så vidt angår den økonomiske rammen har arbeidsoppdraget som vi fikk av forsvarsministeren vært at vi skulle undersøke hva vi kunne make å gjøre i Forsvaret med det budsjettleie som vi har i dag og som 1955/56-budsjettet er basert på. Vi har da betraktet det som en nettoinnsats fra vår side på 875 millioner, og i det kommende år regner vi med at det budsjettet vil utløse et nettotilskudd utenfra på 25 millioner. Det blir altså 900 millioner til sammen. Det er brukt som arbeidsgrunnlag her at dette budsjettet blir holdt, og at man så får infrastrukturtilskudd fra NATO – som et varierende beløp – på toppen av det leiet. Dette tilskuddet vil stige noe de nærmeste år og synke igjen mot slutten av den 5 års periode som vi har forsøkt å anstille våre beregninger på.

Det er en rekke andre enkeltmomenter som er nevnt her. Jeg har forstått at jeg skulle være så kortfattet som mulig, men jeg kan kanskje nevne at en ting man tillegger særlig vekt, er utbyggingen av hele kontroll- og varslingsnett og sambandsnett. Det er det område hvor vi kan yde de største tjenester til fellesforsvaret, og det er av helt fundamental betydning for alle sider ved vårt eget forsvar, og vi har i allfall ment at på det område ville det være til det yderste uheldig om investeringsbegrensningene skulle få noesomhelst utslag.

Dette er meget kort fortalt hovedkonklusjonen som vi er kommet til, og innstillingen er enstemmig på alle punkter. Jeg går ut fra at forsvarsministeren vil redegjøre for det vi er kommet til med hensyn til *Flyvåpenet*.

Statsråd Handal: Hensikten med utvalgets arbeid var, som det er nevnt, å undersøke hvilke muligheter man hadde innenfor det budsjettleie som var forutsatt i det budsjettforslag man i år la fram for Stortinget. Resultatet er, som komiteen har fått høre, en radikal endring i målsettingen for enkelte avdelingens vedkommende innen forsvarsgrenene, og dessuten at det må foretas en viss omorganisering av Hæren.

Når det gjelder *Flyvåpenet* har man søkt å opprettholde styrkemålsettingen, og har da tatt opp til vurdering spørsmålet om Nash-vingen som man hadde tilbud om. Når vi har bedt om å få dette møtet med utenrikskomiteen, er det fordi denne saken i

sin tid ble behandlet i utenrikskomiteen og man på grunnlag av drøftingene har sluttet avtale med amerikanerne. Vi er da nødt til å nå å vurdere om vi kan holde fast ved dette tilbudet ut fra den økonomiske ramme som vi har ment at det er mulig å holde i årene fremover. – La meg der få skyte inn, at skulle man holde fast ved den målsettingen man har i dag, ville driftsbudsjettet i løpet av en periode på 4-5 år øke med 75 millioner utover det budsjett som man har i dag.

Statssekretær Boyesen: Jeg burde kanskje, før man går over til Flyvåpnet, tilføye et par ting til om Hæren. Man foreslår en gradvis avvikling av Brigade Sør, som vil tillate en styrkelse av beredskapet oppe i Nord-Norge, og jeg burde kanskje også nevne det resonnement som er lagt til grunn framfor noe annet når det gjelder Hæren. Det er at vi må få en betydelig høyere kvalitet i våre avdelinger. Det har vist seg på felt etter felt vi har undersøkt at de teoretisk mulige effektivitetsutslag når man bare ved en sterkere konsentrasjon av personellet. Det samme gjør seg gjeldende i Luftvernartilleriet, Kystartilleriet osv. Dette kvalitetssynspunktet er et grunnleggende synspunkt som går som en rød tråd gjennom alle tilrådingene i denne innstilling.

Statsråd Handal: Når det gjelder Flyvåpnets målsetting, skulle ifølge de planer som ble vedtatt av Stortinget den 26. juni 1952 Flyvåpnet fullt utbygd bestå av 8 skvadroner jagerfly, d.v.s. 150 jagerbombere, 50 nattjagere og 6 fotorekognoseringsfly. I dag består Flyvåpnet av 150 jagerbombere. Sambandsstatene leverer gratis de 50 nattjagere i løpet av første halvdel av 1956.

Forhistorien for den sak som skal behandles i dag, er følgende: Allerede høsten 1951 gjorde Nordkommandoen oppmerksom på det alvorlige underskudd som det ville være i Nordavsnittet med hensyn til jagerfly selv etter at det norske og det danske flyvåpen var fullt utbygd, og Nordkommandoen pekte også på de følger som dette ville ha for et effektivt forsvar av Nordavsnittet. Dette syn ble også akseptert av daværende øverstkommanderende, general Eisenhower. Våren 1952 tilbød Sambandsstatene å stasjonere i alt 225 taktiske fly i Nordavsnittet i fred, for å bøte på dette underskuddet. – Vi kommer der inn på basespørsmålet. – Planen gikk ut på at man skulle ha 75 fly i Norge og 150 i Danmark. Saken ble den gang meget nøye gjennomgått og overveiet, og den ble også fremlagt for den utvidede utenrikskomite, hvor Regjeringen meddelte det amerikanske tilbud. Etter at komiteen hadde drøftet saken, fant komiteen og Regjeringen å måtte avslå det amerikanske tilbudet, men komiteen oppfordret departementet til å utrede mulighetene for at vi selv kunne ta på oss kostnadene ved å styrke Flyvåpnet med 75 fly utover målsettingen. Flyvåpnet hadde den gang ikke de personellmessige forutsetninger for en slik utvidelse, og kostnadene som ville påløpe ved kjøp av flyene viste det seg heller ikke å være mulig å få plass til. I Danmark ble heller ikke tilbudet fra Amerika akseptert.

Ved årsskiftet 1953-54 kom de amerikanske myndigheter med et annet forslag til løsning av disse våre problemer. De pekte da på at de eventuelt ville være villige til å levere flyene og reservedeler, og bidra til opplæring av personell gratis,

dersom Norge så seg i stand til å sette opp ytterligere 3 skvadroner på hver 25 taktiske fly. Forutsetningen fra amerikansk side var at oppsettingen av disse skvadronene ikke skulle resultere i reduksjoner i de styrker Norge hadde satt opp eller planlagt å sette opp for NATO's operative kontroll i en krig. Flyvåpnet ga uttrykk for at det ville være mulig å skaffe det nødvendige personell, og Den sentrale sjefsnemnd for forsvaret tilrådet enstemmig at man gikk inn for en slik styrking av Flyvåpnet, og at man skulle undersøke nærmere om de økede driftsutgifter som ville påløpe, kunne dekkes ved innsparinger på annet hold. Boyesen-utvalget har da også vurdert dette spørsmål.

Regjeringen kom også til at man burde søke å styrke Flyvåpnet ved å få et bindende tilsagn om de 75 flyene fra Sambandsstatene, og at de økede driftsomkostninger så vidt mulig skulle dekkes innenfor de planlagte forsvarsbudsjetter, eventuelt ved å skjære ned på andre forsvarsgreners budsjett.

8. juni 1954 ble saken lagt fram i den utvidede utenriks- og konstitusjonskomite, som sluttet seg til Regjeringens standpunkt. Det ble i komiteen lagt vekt på at en slik styrking av Flyvåpnet ville lette trykket på vår basepolitikk, og dessuten ble det pekt på at luftforsvaret syntes å utgjøre en stadig viktigere del av et moderne forsvar.

Den 12. juni 1954 meddelte utenriksministeren i et skriv til den amerikanske ambassadør at Regjeringen var parat til å forhandle med amerikanske myndigheter om en utvidelse av Flyvåpnet. Om de utgifter som ville falle på Norge i den forbindelse, ble det i skrevet sagt at engangsutgiftene og driftsutgiftene ved en utvidelse av Flyvåpnet med 75 fly ikke ville lede til noen reduksjon av de styrker Norge hadde utpekt for NATO's operative kontroll i en krig, eller planlagt å sette opp for dette formål.

Den 27. september 1954 meddelte den amerikanske ambassadør at den amerikanske regjering var parat til å levere oss gratis de 75 flyene med reservedeler og å bistå med opplæringen av det nødvendige personell. Det ble understreket at den amerikanske regjeringens standpunkt var basert på det norske tilsagn om at utvidelsen av Flyvåpnet ikke ville gå ut over de andre styrker vi da hadde eller hadde planlagt å sette opp for NATO.

Etter videre forhandlinger på militært plan ble det enighet om følgende typer: 50 dagjagere og 12 taktiske rekognoseringsfly i tillegg til de 6 vi hadde innenfor den daværende målsetting. Det vil si at utvidelsen i tilfelle ble på 62 fly, og ikke som opprinnelig forutsatt på 75 fly.

Under disse drøftingene hadde de amerikanske myndigheter også antydnet en etterfølgende gradvis konvertering av våre nåværende jagerbombere til samme type dagjagere. En konvertering av den art ville gi større styrke til forsvaret av vårt eget luftterritorium, samtidig som disse dagjagerne også kunne nyttes til jagerbomberformål. Dessuten ville man oppnå betydelige fordeler med hensyn til både drift og vedlikehold ved den standardisering i materielloppsettingen som da ville finne sted. Man var fullt oppmerksom på at man ellers ville komme opp i store vanskeligheter med remplasingen i slutten av 1950-årene.

Tidspunktet for utvidelsen av Flyvåpnet samt de personellmessige og økonomiske konsekvenser har vært inngående analysert av Flyvåpnets Overkommando og Forsvarsdepartementet. Rekognoseringsflyene ble foreslått satt opp i annen halvdel av 1956 og dagjagerne i to omganger à 25 fly i løpet av annet halvår 1957 og første halvår 1958.

De økonomiske konsekvenser av dette ble anslått til følgende:

For det første engangsutgifter på omlag 32 mill. kroner, inkl. beredskapslagring. 27 mill. kroner av dette beløp måtte utredes i det alt vesentlige i løpet av de nærmeste 3 år, mens beredskapslagringen eventuelt kunne skytes ut over flere år.

Den annen konsekvens var en årlig økning av driftsbudsjettet på omlag 36 mill. kroner, og da med full tyngde fra og med budsjettåret 1958-59.

Det er disse økonomiske konsekvenser som utvalget nå har vurdert.

De personellmessige konsekvenser ville bli en økning på vel 1100 mann, fordelt på 950 befal og ansatte sivile, mens resten ville være vernepliktige.

På NATO-hold har man gitt sin tilslutning til planen. Det ble på ny fremhevet betydningen av den styrking som ville finne sted, og også behovet for rekognoseringsfly for å kunne skape større effektivitet med hensyn til varsel og informasjon om et eventuelt angrep mot Nord-Norge.

I desember ifjor besluttet Regjeringen ikke å ta Nash-vingen med i budsjettforslaget, men fremme det spørsmål som egen sak, og da Boyesen-utvalget ble nedsatt, fikk det som en av oppgavene å undersøke muligheten av å tilpasse Nash-tilbudet innenfor den økonomiske ramme som det hadde fått som utgangspunkt for vurderingene.

Utvalget har, som også statssekretæren har pekt på, søkt å komme fram til den best mulige sammensetning av forsvaret i årene fremover basert på det økonomiske leie som budsjettet i dag ligger på. Som jeg nevnte, vil driftsbudsjettet stige med 75 millioner i tiden framover dersom det ikke blir en endring i vår målsetting.

Ut fra vurderingene i utvalget er man der kommet til at vi ikke kan finne plass til Nash-vingen innenfor den økonomiske ramme, og det til tross for den store utkutting som har funnet sted innenfor Kystartilleriet og innenfor Luftvernartilleriet med oppheving av Brigade Sør-, og den omorganisering som må finne sted innenfor Hæren. Dersom man ikke vil gå med på å heve budsjetttrammen med de 30-36 millioner, har utvalget ikke kunnet tilrå at man fortsatt står ved å akseptere dette tilbud. Utvalget har på den annen side pekt på at det ville være en fordel å ta dette tilbud opp igjen til drøftelse med amerikanerne for eventuelt å få de 12 rekognoseringsfly, og har innpasset det i den økonomiske ramme. De 12 rekognoseringsfly vil føre med seg engangsutgifter på omlag 9,5 millioner, og de årlige driftsutgifter ved dette vil bli på omlag 5,5 millioner.

Til tross for at man anser det i høyeste grad nødvendig og i høyeste grad ønskelig å styrke Flyvåpnet utover den målsetting man har i dag, har man allikevel ikke funnet mulighet for å plasere det innenfor den ramme som utvalget hadde fått som arbeidsgrunnlag.

Utvalget tilrår at man undersøker om det er mulig å få de tilbudte dagjagerfly i forbindelse med en utskiftning av våre nåværende jagerbombere, d.v.s. at man søker å endre vilkårene for det amerikanske materielltilbud. Dette Nash-tilbud representerer muligheten for å styrke det norske forsvar med høyverdig materiell til en verdi av omkring 200 mill. kr.

Regjeringen har drøftet saken på bakgrunn av den samme redegjørelse som gis her i dag, og har funnet å måtte følge utvalgets innstilling, at man tar opp igjen saken med amerikanerne for å forsøke om mulig å få endret tilbudet til kun å gjelde de 12 rekognoseringsfly.

Det er på grunn av denne beslutning man har bedt om å få dette møtet med komiteen, for snarest mulig å gjøre amerikanerne kjent med vårt endrede syn på saken, og om mulig få endret tilbudet i den retning som vi mener det er mulig å ta imot det innenfor den økonomiske ramme som vi har lagt for vårt budsjett nå.

Utenriksminister Lange: Jeg synes ikke det er riktig at jeg lar være overfor komiteen å gi uttrykk for de meget sterke betenkeligheter som jeg har også gitt uttrykk for i Regjeringen overfor denne beslutningen som nå legges frem her i komiteen.

Det som gjør meg så betenkt, er at dette kommer på toppen av andre ting som vi allerede har foretatt oss av økonomiske grunner. Vi har av økonomiske grunner nedsatt tempoet i gjennomføringen av det felles infrastrukturprogram for Norges vedkommende, slik at fullføringen av en rekke av de anlegg som er av betydning for Norges forsvar i første rekke, men dessuten også for fellesforsvaret, er skutt inntil to år ut i fremtiden. Vi har også nedsatt tempoet i utbyggingen av de nasjonal-finansierte anlegg, det vil da først og fremst si forlegninger for de norske styrker. I tillegg til dette kommer vi altså nå til å måtte si til våre venner amerikanerne – og melde fra til NATO, fordi NATO har vært holdt orientert om våre forhandlinger med amerikanerne om dette Nash-tilbudet – at vi, fortsatt av økonomiske grunner, ikke mener oss i stand til å kunne opprettholde vår aksept av tilbudet om Nash-vingen. Jeg er forberedt på at dette, sett i sum, vil komme til å gå ganske sterkt ut over vår status innenfor Atlanterhavsalliansen. Men Regjeringen er allikevel, ikke minst på bakgrunn av den budsjettbehandling for forsvarsbudsjettets vedkommende som vi nettopp har bak oss, kommet til at det ikke er politisk mulig i dag å legge fram forslag om å øke målsettingen med den konsekvens som det ville føre med seg, nemlig en årlig merutgift til Flyvåpnet på mellom 30 og 36 mill. kroner.

Det var mange av oss i Regjeringen som hadde tenkt oss at det skulle vist seg mulig ved kanskje å gå enda radikalere til verks overfor målsettingen hvor det gjelder Hæren, å passe dette inn innenfor budsjetttrammen. Men når et så allsidig sammensatt utvalg som Boyesen-utvalget er det, gjennom flere måneders intenst arbeid er kommet enstemmig til det resultat det er kommet til, da syntes ingen av oss i Regjeringen at vi kunne sette våre fornemmelser eller formodninger opp mot et slikt vel gjennomtenkt drøftingsresultat. Trass i de meget alvorlige betenkeligheter som jeg har både av forsvarsmessige og av utenrikspolitiske grunner, legger altså

Regjeringen frem denne innstillingen, som betyr at vi av Nash-vingen bare sier oss i stand til å ta de 12 rekognoseringsfly.

På noe lengere sikt må vi være forberedt på at hvis den internasjonale situasjon strammer seg til igjen, vil dette uvegerlig føre til at spørsmålet om stasjonering av allierte stridskrefter i Norge igjen blir aktualisert. Jeg tror ikke, slik som hele den internasjonale situasjon er i øyeblikket, at det vil skje i den nærmeste fremtid. Jeg tror ikke det vil skje hvis de muligheter for å komme inn i reelle forhandlinger som nå synes å avtegne seg, viser seg å bli virkelighet. Men hvis det – hvilket ingen kan være sikker på – skulle gå annerledes, hvis det skulle vise seg at de forhandlingsmulighetene som vi nå håper på, ikke er til stede, og det oppstår en endret internasjonal situasjon, da må vi være forberedt på at en konsekvens av dette som Regjeringen nå legger frem som forslag her, kan bli at spørsmålet om stasjonering på nytt blir aktualisert. Og det vil da være meget vanskeligere å si at nei, vi vil unngå stasjonering ved selv å påta oss en større del av byrdene, etterat vi én gang har sagt det og så har måttet gå tilbake på det.

Jeg synes det er riktig at disse sidene ved saken også blir lagt fram, slik at komiteen kan vurdere det hele samlet.

Formannen: Jeg takker for de redegjørelser vi har fått.

Kjøs: Den redegjørelse som vi har fått om Boyesen-utvalgets innstilling, kan vi selvsagt ikke ta noe standpunkt til nå, og det er vel heller ikke meningen, den er vel bare gitt som bakgrunn for det som videre er lagt frem.

Når det gjelder tilbudet om flyene, har jeg den samme oppfatning som sist vi behandlet det, at det er overordentlig nødvendig for oss å kunne ta imot det. Det er ikke nødvendig å gjenta den diskusjon vi da hadde, men jeg vil si at det er jo klart at for forsvaret av landet er et effektivt flyvåpen av en helt avgjørende betydning. Og vårt flyvåpen er godt, men det er jo lite, og sammenlagt er de fly som det representerer i Nord-regionen, bare en del av det vi trenger – det er vel ikke mere enn halvparten av det vi trenger. Hva vi kan få i det øyeblikk vi trenger det, vet vi jo ikke på forhånd. At behovet er til stede i en helt påtrengende grad, er derfor utvilsomt, og det er overordentlig bekymringsfullt at vi nå ikke kan ta imot dette tilbudet.

Personlig mener jeg at vi burde ta det offer for landets sikkerhet som det er å ta imot tilbudet, men jeg er på den annen side klar over at rent politisk er det jo ikke mulig å gå lenger enn Regjeringen i dette tilfelle finner å kunne gå. Jeg er imidlertid helt enig i utenriksministerens syn på dette spørsmål. Det er en betydelig risiko vi tar når vi ikke tar imot disse flyene, og det er ganske sikkert, at én gang til å komme og si at man vil sørge for seg selv, når man har meddelt at man ikke kan ta imot det tilbud man har fått, det vil neppe bli tatt for god fisk. Det er ikke egnet til å styrke vår posisjon innen A-pakten. Det hele er av de ting som man må føle seg nokså bekymret over.

Watnebryn: Det er her ikke bare spørsmål om antall fly, men det er også spørsmål om sammensetningen av vårt flyvåpen. Så vidt jeg kan skjønne, har vi idag et for ensidig flyvåpen som består i hovedsaken av jagerbombere. Nå får vi altså disse nattjagerne. Men *dagjagerne* skal jo fylle en annen oppgave enn jagerbomberne kan fylle – en oppgave som vi i dag ikke er i stand til å kunne skjøtte om, og som vel alle er klar over *burde* skjøttes om. Jeg holdt på å si at det er kanskje nesten den viktigste oppgaven som vårt flyvåpen i dag *ikke* er i stand til å kunne skjøtte om, med den sammensetning det har. Jeg går derfor ut fra at om det blir spørsmål om å si nei til å ta disse i tillegg, så vil man i hvert fall ta spørsmålet opp om å konvertere noen av de jagerbombere vi har, i dagjagere.

Formannen: Hvis disse spørsmål er en politisk belastning for Regjeringen, så er de for så vidt i samme grad en politisk belastning for komiteen. Hva man enn måtte mene det var ønskelig å gi anvisning på utenom det som foreslås av Regjeringen – jeg er langt på veg enig med hr. Kjøs – har vi jo ikke noen forfatningsmessig adgang til å binde noen, så det blir for så vidt i denne relasjon rent personlige meningsytringer. Jeg tror ikke man kan gjøre noe annet enn å be Regjeringen gjøre det best mulige ut av det.

Harald Torp: Må jeg få lov til å spørre: Har ikke Regjeringen truffet sin beslutning om dette allerede?

Statsråd Handal: Regjeringen har truffet sin beslutning om dette, men Regjeringen ville også legge det fram for den utvidede utenrikskomite som tidligere har behandlet saken.

Bøyum: Eg har skjønna det slik at utvalet har vurdert situasjonen, når det gjeld tilbudet om flya, og har komi fram til det resultatet at ei eventuell større redusering av dei andre styrkane ville vera endå mindre forsvarleg enn å redusera aksepten av tilbudet ned til 12. Det er den vurderinga dei har komi fram til. Det er ikkje berre det at dei føler seg bundne til at me skal ha ein viss styrke i Hæren, i Marinen og elles i dei ymse avdelingane, i samsvar med det som me har bundi oss til i NATO. – Det er sjølvsagt eit veldig viktig moment. – Men når me no skal ta nye tingingar med Amerika om dette, som eg skjønar me vil gjera likevel, så kan det kanskje ha endå meir å seia: Kva er det som i tilfelle skader oss mest – å få ein reduksjon i Flyvåpnet, når ein ser det i samanheng med dette tilbudet, eller å få ein reduksjon på andre felt?

Smitt Ingebretsen: Jeg vil si meg helt ut enig i de bemerkninger som hr. Kjøs kom med. Jeg føler meg veldig trykket av å skulle være med på å avvise dette tilbudet om en styrkelse av Flyvåpnet, som jeg går ut fra også er vel overveiet fra NATO's side. Det er overmåte uheldig at vi for å unngå å ofre disse 30-36 millioner ytterligere på Forsvaret, skal redusere Forsvarets effektivitet i en etter min mening farlig grad – samtidig som vi må være klar over at det ganske sikkert er en meget

alvorlig realitet som utenriksministeren pekte på, når han talte om at det igjen kunne aktualisere spørsmålet om vår basepolitikk. Jeg ville veldig nødig se at vi skulle bli nødt til å forandre den basepolitikk som vi har gitt uttrykk for, også overfor Sovjet, på en så – jeg hadde nær sagt – demonstrativ måte som vi har gjort det. Men det er klart at hvis vi tar det standpunkt – og sier – at disse millioner kan vi ikke ofre ytterligere, så må vi vente at våre allierte sier: Vel, men vi kan ikke akseptere den risiko som Norge her utsetter seg og oss andre for, vi må forlange at Norge da forandrer sin basepolitikk. Det er en situasjon som jeg nødig ville se at vi skulle komme opp i for 30 millioners skyld. Jeg vil derfor meget sterkt beklage at man er kommet til det resultat som Regjeringen her er kommet til, og jeg må inntrengende henstille at man overveier saken på ny, hvis det er mulig. Å risikere å få reist hele spørsmålet om basepolitikken igjen for 30 millioners skyld, synes jeg ikke er forsvarlig.

Strøm: Jeg går ut fra at Regjeringen har ønsket å få et mest mulig korrekt bilde av Stortingets oppfatning så langt som den kan gis gjennom denne komite. Mitt alminnelige inntrykk er at det er en realistisk vurdering av hele forholdet og hele situasjonen som Regjeringen her er kommet fram til, politisk og økonomisk og alle hensyn tatt i betraktning. Det er klart at de perspektiver som utenriksministeren rullet opp, det er perspektiver som ingen av oss liker å regne med eller se muligheten av. Men utenriksministeren gjorde jo også oppmerksom på at det var perspektiver som ville *kunne* melde seg dersom den internasjonale situasjon forandret seg og en kom inn i en periode med kaldere klima. Jeg tror også det er realistisk å regne på den måten. Disse tingene skal jo presenteres for Stortinget og det norske folk, og det er jo også en realitet å ta hensyn til at det klima vi er inne i vel kan forandre seg og forverre seg, men at det i all fall ikke i dag animerer til noen økte utgifter utover det som Boyesen-utvalget er kommet til, bør være den naturlige rammen for oss.

Statsråd Handal: Jeg kan forsåvidt erklære meg enig i de fleste av de synspunkter som er nevnt her, og det tydelige ønske om å ta imot dette. Det ville være en kjærkommen styrkelse av vårt flyvåpen, og det ville også overfor våre allierte gi uttrykk for en innsatsvilje som sikkert ville komme oss til gode ved en eventuell situasjon som kunne oppstå. Når vi allikevel er kommet til et annet resultat, er det ut fra den budsjettmessige vurdering, og ikke minst gjelder det den siste budsjettbehandling Stortinget hadde og de budsjettdrøftelser som gikk foran behandlingen i Stortinget. Derfor er det vi anser det utelukket i dag å kunne fremme forslag om å øke driftsbudsjettet med 30-36 millioner årlig i tillegg til det allerede har. Utvalget har måttet ha klart for seg hvilke krav der er stillet fra våre allierte til Forsvarets sammensetning, og innenfor de krav også vurdere prioriteringen så langt som det overhodet har vært mulig.

Jeg tror kanskje det vil være riktig at man også lar statssekretæren si litt om utvalgets besøk i SHAPE under disse drøftelser av vårt forsvars fremtidige målsetning.

Kjøs: Det var i grunnen det spørsmål man vil overlate til statssekretæren å utrede, som jeg hadde tenkt å komme litt inn på. Av det som allerede er sagt, går det jo frem at Hærens styrker av disponible feltavdelinger, altså feltavdelinger som kan disponeres raskt, blir betydelig nedsatt etter det forslag utvalget legger frem. Og når det gjelder Marinen, har vi jo ansvaret for vårt kystfarvann selv, så det er klart at Marinen trenger en styrkelse som er foreslått. Da må man såvidt jeg kan skjønne være helt på det rene med at skal vi kunne ta imot dette tilbudet, må det skje ved en forhøyelse av driftsbudsjettet, slik som det her er gitt uttrykk for.

Personlig er jeg altså av den oppfatning at det ville være riktig å gjøre det, men som jeg har sagt før, jeg er klar over at slik som situasjonen ligger an, kan det ikke nytte om en enkelt har den oppfatning.

Watnebryn: Utenriksministeren nevnte at han hadde vært inne på den tanke om man kunne få til en enda mer radikal nedskjæring av andre forsvarsgrener, men han hadde gitt opp det på bakgrunn av utvalgets arbeid, og det kan jeg utmerket godt forstå. Det er vel den tanke som melder seg for de fleste, at utviklingen går stadig mer i retning av at Flyvåpnet veier tyngst, ut fra den betraktning at det er allikevel det som har størst verdi når det gjelder Forsvaret, og den utviklingen vil sikkert komme til å fortsette, kanskje i enda sterkere grad.

Selv om jeg heller ikke våger å bestride at utvalget her har utført et sikkert meget samvittighetsfullt og godt arbeid, og søkt å balansere de forskjellige omsyn mot hverandre, og jeg ihvertfall ikke våger å si noe om det, før jeg har hatt anledning til å gå nøye igjennom det, vil jeg si at jeg har meget vanskelig for uten videre å akseptere at det ikke er mulig å få til en slik nedskjæring som, alle forhold tatt i betraktning, allikevel er bedre enn å gi avkall på å styrke Flyvåpnet. Men det er, skal vi si, en mer instinktiv reaksjon, jeg har ikke de tall og de utredninger å bygge på som Boyesen-utvalget har hatt.

Statssekretær Boyesen: Under vårt besøk i SHAPE prøvde vi også SHAPE's reaksjon med hensyn til Nash-vingen, og vi fikk et ganske bestemt inntrykk av at de stillet seg meget forbeholdne dersom det skulle føre til en alvorlig kutting av de andre forsvarsgrenene. Jeg tror etter det materiale som ligger her, at den eneste måten å få driftsbudsjettet ned på, er å kutte ned tjenestetiden f.eks. til 12 måneder fra 16, og det er ingensomhelst tvil om at NATO-myndighetene på det bestemteste ville fraråde og likefrem motsette seg at vi tok Nash-vingen med en slik konsekvens som det for Hærens vedkommende.

Jeg kan kanskje også bare nevne at Flyvåpnets representant i utvalget er enig i at vi ikke kan ta imot Nash-tilbudet innenfor denne ramme fordi konsekvensene forøvrig er for store, til tross for at han selvfølgelig ellers er helt innstillet på at vi bør gjøre det hvis vi kan øke budsjettet.

Bøyum: 30 millioner er ikkje noko skræmmande tal for meg når det gjeld Forsvaret vårt. Personleg synest eg ikkje det gjer så særleg mykje korkje til eller frå

i den noverande situasjonen. Men på den andre sida er eg storleg redd for at det vil bli vanskeleg reint politisk å få 30 millionar i tillegg.

Men om no 30 millionar er ein forholdsvis rimeleg sum, dersom det kan hjelpe oss til å kjenna oss meir trygge, så stussar eg litt ved spørsmålet: Kva i framtida? Dersom vi skal utstyra oss med den mengd det her er snakk om, kan vi vel neppe rekna med at Amerika skal fornya det for oss, det må vi syta for sjølv, og vi må vel då sikkert rekna med at det vil kosta oss langt meir enn 30 millionar om året i framtida, når vi skal ta til å fornya og skaffa oss det som trengst etter kvart som det blir nedsliti det vi har. Men likevel vil eg gjerne ha sagt at eg sympatiserer heilt med det som vart sagt av hr. Kjøs. Eg har ikkje lyst til å koma dit at basepolitikken må brigdast. Det er eg livande redd for, slik som situasjonen er i dag. Då vil eg heller vera med å ofra dei 30 millionane no. Vi kan jo òg koma i den situasjon i framtida at det kan bli ein reduksjon i forsvarsutgiftene, så det ikkje blir ei så veldig tung bær for oss å bera dette i framtidi. Eg vil innerleg vona det. Men eg har diverre ikkje kunna greia å festa tiltru til at vi no er komne inn i rolegare og tryggare farvatn, eg for min part.

Wikborg: Jeg forstår det slik at på tross av de store nedskjæringer som vil komme etter Boyesen-utvalgets innstilling, vil disse kompenseres av den øking vi må regne med, de 75 millioner, slik at det blir + - = 0.

Videre forstår jeg det slik at Nash-vingen ikke er noe som inngår i de krav NATO har stilt til oss. Det er et tilbud som er kommet til oss etterat våre planer var lagt opp, såvidt jeg forstår, og kommer som et tillegg til dem. Det inngår altså ikke i det de krever av oss. Da er vår situasjon den at det fullkomne forsvar kan vi ikke skaffe oss, vårt territoriums størrelse, befolkningens størrelse, vår økonomiske evne, gjør det utelukket, så ett sted må vi trekke grensen. Jeg skulle være enig i at man måtte strekke seg meget langt hvis vi stod i den aktuelle situasjon at det var spørsmål om en forandring av vår basepolitikk, men jeg tror det er en noe for sterk forenkling av det problem vi har foran oss å si som hr. Smitt Ingebretsen sa, at vi har valget mellom enten baser eller 36 millioner. Det er dog ikke problemstillingen. Det er klart at det i noen grad svekker vår stilling overfor amerikanerne at vi må si nei til dette, og det kan på mange måter være beklagelig. Men jeg kan ikke skjønne annet enn at Regjeringen der har sett riktig. Vi er nødt til å gjøre det, slik situasjonen ligger an. Det kan senere også komme andre tilbud om krigsskip og den slags, som vi ikke makter å overta, særlig etter de erfaringer vi nokså nylig har høstet.

Ellers er det jo praktisk talt umulig for oss som ikke sitter i militærkomiteen, å gjøre oss opp noen mening etter det vi nå får høre her over bordet, så vi forstår at dette bare er ment å skulle være en underretning til oss om Regjeringens stilling. Hvis Regjeringen ville eske Stortingets avgjørelse, måtte den gå til Stortinget og ikke til oss.

Men skulle det nå komme til å gå annerledes med den politiske situasjon enn det ser ut til i dag, skulle det bli en tilstramning, skulle krigstruselen bli sterkere, tror jeg det også ville være mulig politisk å gjennomføre en økning av forsvaret, som jeg

i dag, som situasjonen ligger an, med hele den utvikling vi har hatt, anser for å være utelukket.

Det jeg ikke riktig kan få inn i hodet, er at det skulle være umulig å spare inn på budsjettet, slik at man muligens kan få plass for en utgift som denne. Jeg skal ikke ta opp igjen noen debatt om de spørsmål, men vi er mange som har en følelse av at midlene ikke blir anvendt med den ytterste omhu, at vi kunne få mer for pengene enn vi får. Det nytter det ikke å komme inn på her. Jeg har også en følelse av at man måtte kunne spare inn på andre områder, slik at man i all fall måtte kunne få plass for de rekognoseringsflyene. – Det var jo ca. 3 mill. kroner.

Utenriksminister Lange: Dem er det skaffet plass til.

Wikborg: Det som altså da for meg er hovedsaken, er dette at vi ikke står overfor et krav, vi står overfor et elskverdig tilbud. – Og så det annet: Jeg tror at vi kommer opp i en økonomisk belastning allerede ved det å holde oppe, vedlikeholde, passe på det enorme utstyr vi alt har fått. Jeg er klar over at skulle vi få denne vingen, så er engangsanskaffelsen en side av saken, men noe annet er fornyelse og opprettholdelse av den, og jeg tror vi der står overfor ting vi ikke makter. Man kan beklage det, men jeg tror det er vår situasjon i dag.

Langhelle: Det falt i sin tid i min lodd å presentere dette spørsmål for komiteen, og jeg gjorde det da med en sterk anbefaling om at man skulle akseptere.

Jeg liker ikke selve uttrykksmåten til hr. Wikborg. «Man» krever ikke av oss at vi skal gjøre dette. NATO krever ingen ting av Norge. Det har ikke vært krevd noe før, og det kreves heller ikke noe nå. Det som forelå i sin tid, og som er bakgrunnen for det som kalles Nash-tilbudet, var et tilbud om stasjonering. Vi sa nei til det, men vi sa nei til det med såpas stor engstelse at vi samtidig ble enige om at vi skulle forsøke på annen måte å styrke vårt forsvar, når vi av hensyn til vår basepolitikk ikke ville akseptere tilbudet om stasjonering.

Det foreligger her et amerikansk tilbud, det er riktig, men vi skal ikke glemme et øyeblikk at dette amerikanske tilbud er blitt til på norsk initiativ. De kommer ikke løpende til oss og sier: Vil dere ha 75 fly? Men vi gikk til dem og spurte om de kunne tenke seg å tilby oss 75 fly, og vi gikk ganske sterkt inn på dem for at de skulle gjøre det – og de gjorde det. Nå, den gang var det for så vidt også en forutsetning at vi skulle forsøke å få plass til denne vingen innenfor det driftsbudsjett som vi hadde. Det som i mellomtiden har forandret seg, er at driftsbudsjettet er redusert, og innenfor det reduserte driftsbudsjett skjønner jeg at det er meget vanskelig å få plass til selv 30-36 millioner kroner.

Når Regjeringen har tatt det standpunkt den har tatt, forstår jeg det videre slik at det er ut fra en vurdering av det politisk mulige for øyeblikket, og selv om jeg ikke kan nekte for at den vurderingen er riktig, synes jeg at selve den situasjon som Regjeringen har vurdert, er bedrøvelig. Det er ikke tvil om at det å få disse 75 flyene, ville ha betydd en vesentlig styrkelse av Flyvåpnet og derigjennom av det norske forsvar.

På den annen side må jeg si at den vurdering som Regjeringen har foretatt av de politiske muligheter, er en realistisk vurdering, og jeg kan for så vidt ikke annet enn akseptere den. Men hvis vi gjør det, må vi også ha klart for oss den risiko vi dermed tar. Hr. Wikborg sa at om det kommer tilstramning igjen, kan vi jo komme tilbake til saken. Nei, så enkelt er det sikkert ikke. Dette er et engangstilbud, og vi vet ikke om det er noen fly til disposisjon for oss i det øyeblikk vi finner ut at nå er det skjedd en tilstramning internasjonalt, og nå må vi styrke forsvaret. At det da foreligger tilbud om en Nash-ving har vi ingen garanti for, og vi bør, om vi nå akvieserer ved Regjeringens standpunkt, gjøre det fullt vitende om den risiko som ligger i at vi nå sier nei takk.

Smitt Ingebretsen: Hr. Wikborg sa at det var ikke problemstillingen her: 30 millioner eller stasjonering av allierte tropper. Nei, det er mulig det. Ingen av oss vet hva problemstillingen er i så måte. Men det kan være problemstillingen. Det er, som det nå ble sagt av hr. Langhelle, heller ikke slik at det å si nei i dag bare er å avvise et elskverdig tilbud. Det er å ta tilbake forslag som vi selv har lagt frem før, og det er en vesentlig annen situasjon både når det gjelder spørsmålet om hvorledes det vil bli oppfattet av våre allierte, og hvilken atmosfære vi vil komme til å få innenfor NATO.

Jeg ser det sådan, for å si det kort og mest mulig klart: Jeg vil ikke være med på å ta den risiko som er forbundet med å avslå denne styrkelse av vårt flyforsvar i dag. Det er klart at vi kan ikke her, etter bare å ha fått disse opplysninger over bordet, ta et endelig standpunkt eller gå i detalj om disse tingene, men jeg synes at risikoen ved å følge den linje som Regjeringen i dag innbyr oss til å følge, er så stor at om jeg skulle svare i dag, kan jeg ikke si annet enn at jeg ikke vil ta den risikoen. Jeg vil forsøke å skape den politiske mulighet som man sier det i øyeblikket ikke er, for at man skal kunne ta mot, og jeg vil forsøke å skaffe de penger som skal til.

Statssekretær Boyesen: Jeg kan gjerne gi noen opplysninger om de budsjettberegninger som i all fall ledet oss til det resultat at vi mener det er utelukket å kunne innpasse dette i en budsjetttramme som den som er nevnt. Vi har satt opp forskjellige sett med gunstige forutsetninger: At den amerikanske materiellpolitikk fortsetter å være den samme som nå. Videre at alle forsvarsgrenene vil være istand til å gjennomføre en ganske gjennomgripende rasjonaliseringsprosess, som vi selvfølgelig ikke har kunnet beregne til et bestemt tall, men det er gått inn i forutsetningene en ganske betydelig innsparing på den måte. Vi har videre i det øyeblikk Hæren i en viss utstrekning går i støpeskjeen, foreslått å sette et tak på Hærens budsjett som etter vår vurdering innebærer ikke bare en ganske betydelig reduksjon i antall enheter, men som også etter all sannsynlighet vil få konsekvenser for øvingsprogrammets omfang på en eller annen måte.

Jeg kan nevne for Flyvåpnets vedkommende, hvor vi har de sikreste tall, for det er der det beste statistiske apparat, at den nåværende målsetting etter Flyvåpnets beregninger vil føre driftsbudsjettet fra 187 millioner, som det er på kommende budsjett, opp til 240 millioner om tre år. Det er da det fulle utslag kommer av

oppfyllingen av den nåværende målsetting, hvorved vi får to skvadroner til. De 240 millioner har vi presset ned til 220, og vi har så ikke tatt de fulle konsekvenser for rekognoseringsflyene ved det at vi har regnet med at man enn ytterligere må kunne klare visse andre lettelser i apparatet. – Jeg sier det som en illustrasjon på det synspunkt at vi mener at vi har strukket strikken så langt det går an å strekke den, og at det ikke her er levnet noen margin for innkalkulering av 30 millioner kroner til Flyvåpnet.

Wikborg: Det er mulig at mitt ordvalg ikke var det mest korrekte når jeg talte om krav fra NATO, slik som hr. Langhelle sa. Jeg kjenner ikke så nøye til det som der har foregått. Men jeg har da alltid forstått det slik at NATO har lagt opp en plan for det felles forsvar. Vi er en del av det felles forsvar, og så har man nede i hovedstaben lagt opp en plan som involverer et visst utstyr, en viss utrustning, fra norsk side. Enten man kaller det krav eller ikke krav, er det vel i all fall temmelig sikkert at hvis vi vil nedlegge forsvaret, er vi dermed ute av NATO. NATO krever at vi skal ha et forsvar, og at vi skal ha en viss tjenestetid, enten man kaller det krav eller forutsetning eller hva man vil. Det er et ledd i avtalen ganske enkelt, vår del av kontrakten som vi må oppfylle.

Jeg er jo svært glad ved å høre at det er vårt eget initiativ med denne vingen. Det er altså hverken kommet fra amerikanerne eller fra SHAPE, det er kommet fra oss, etter hva hr. Langhelle sier. Det gjør det jo lettere, synes jeg, å måtte ta det standpunkt som Regjeringen er kommet til. Så vidt jeg vet, har de andre NATO-landene også skåret ned. Danmark har skåret ned og, så vidt jeg vet, også Holland og Belgia, så det er noe man er vel kjent med i NATO. Men selvfølgelig er det kjedelig å ta tilbake et forslag når vi selv har fremsatt det, det skjønner jeg.

Jeg skjønner også godt at det ville vært en betryggelse å ha denne vingen, og gjerne enda meget mer, men vi må hele tiden holde oss innenfor det som er ikke bare politisk mulig, men også økonomisk mulig for oss.

Jeg er også klar over at dette er et engangstilbud, og at det faller bort om vi avslår. Denne vingen står ikke til vår disposisjon i fremtiden. Men blir det en tilstramning i den internasjonale situasjon, er hele NATO i en ny stilling. Da må alle NATO's fronter styrkes, for NATO kan ikke se på at en front er vesentlig svakere enn de andre. Da blir det nye forhandlinger, det blir en ny situasjon. – Og sett på den annen side at vi får en fredsperiode på en 5-6 år, en 7-8 år kanskje. Da vil disse flyene være foreldet. De vil ikke svare til det som er teknikkens krav, når så lang tid er gått, så da står vi allikevel overfor den situasjon enten selv å måtte fornye dem eller å måtte få fra andre.

Når man skal forsøke å vurdere alle disse momenter under ett, skjønner jeg i grunnen ikke at Regjeringen kunne komme til noe annet resultat.

Formannen: Jeg vil gjerne minne om det som skjedde i sin tid når man ved enkelte anledninger diskuterte vår basepolitikk, at det den gang både fra Regjeringens og Stortingets side ble sagt at vi ville holde fast ved vår basepolitikk, selv om det skulle koste oss ganske meget. Det er det viktige prinsipp man nå i

virkeligheten er veket bort fra. For vi kan etter min mening ikke i en given situasjon avvise å ta opp vår basepolitikk til fornyet overveielse, når vi samtidig innskrenker vårt forsvar på disse felter som det her er tale om. Jeg tror derfor at situasjonen er så alvorlig at jeg aldri ville våge å stille min personlige oppfatning om en fremtidig politisk utvikling opp mot de nøkterne politiske realiteter som nå gjelder. Jeg husker altfor godt mellomkrigsårene til det. Da var ikke hr. Wikborg med, men jeg var med, og jeg vet hva det kostet.

Vatnaland: Formannen sa etterat eg kom inn, at han hadde interesse av å høyra Wikborg og Vatnaland.

Formannen: Det har jeg alltid.

Vatnaland: Eg er diverre komen litt utafør, og det er mi eiga skuld, for di eg var så oppteken av det som gjekk for seg inne i salen til klokka var over halv fem, at eg gløymde bort møtet her. Men eg forstår i all fall til ein viss grad det som det gjeld her, og når det då har vori antydningar om og vori henvist til den militærbudsjettdebatten som vi hadde, og vel òg med ei hentydning til det framlegg som vart framsett av Bondepartiet og dei synsmåtar som vart hevda frå mi side og frå vårt parti, trur eg det er naudsynt at eg her peikar på ein del fakta.

Dei som har vori med i dei interne drøftingar, t.d. i det møtet som var innkalla på statsrådsromet, der statsministeren og statsråd Handal var til stades, dei veit at der hevda eg sterkt at eg ikkje ville vera med på å angripa budsjettet på punkt der det ville gå ut over vårt forsvarsberedskap og vår målsetjing. Eg hevda det same i Stortinget, og sa at eg var viljug til å gå så langt i å ofra til forsvaret som det på nokon måte kunne seiast å vera forsvarleg av omsyn til vår bereevne.

Eg trur difor det er naudsynt reint kort å peika på at bakgrunnen for våre spareframlegg er ein heilt annan enn det som her er komi i forgrunnen. Det som vi har hevda er naudsynt, er ei meir forsvarleg forvaltning, og det er der vi har prøvt å få noka betring, det er i grunnen det indre administrative område det gjeld. Forsvarsministeren vil kanskje også hugsa at eg tala med han inne på kaféen og viste han ein del berekningar og eit antyda annorleis formulert spareframlegg, og vidare utrekningar som vi hadde nytta for å koma fram til dei 18 millionar – eller 20 millionar – som det då var, då Sørlandsøvingane var med. Der var også nemnt alle desse forskjellige titlar som det etter framlegget vårt burde sparast på, og eg trur ikkje ein der kan påvisa at det er nokon av dei som tek sikte på å redusera det som eg vil kalla dei reint militære oppgåver. Og då det blei nemnt av forsvarsministeren, at skulle det sparast meir ut over det som departementet alt hadde spart, så såg han ingen annan ting som ein kunne spara på enn øvingstida, så sa eg derfor nei til det. For det er ikkje på den måten eg meiner det er forsvarleg å koma til ei innsparing, men det er på forvaltninga, som eg har sagt. Det var ved innsparing på ikkje mindre enn over 100 postar i nær på 40 kapitlar at me var komne fram til 18 mill. i framlegget vårt. Den største posten var det *sivile personell*. Der veit eg at det er ein stor del av det sivile personell som ikkje kan nyttast ut i dag. Det har blitt meir eit

prestisjespørsmål for mange av dei som har fått ein eller to av desse sekretæranne, og eg veit at det er andre offiserar som har forarga seg over å sjå korleis denne arbeidskrafta ikkje kan bli nytta ut. Når me har eit sivilbudsjett, om eg skulle kalla det så, på 50 millionar kroner og kanskje over det, så meiner vi at det er inga svekking av forsvarsberedskapen vår og forsvarsevna om vi reduserer det ein god del. *Det* var ein av dei største postane, ja, den overveiande største posten. Me har òg peika på til dømes «Reise og Transport», titelen «Andre formål» som ikkje er presisert og likeeins ein upresisert post «Diverse», «Ymse», «Kontorutgifter», Reglement og skjemaer o.s.v.

Når det er spørsmål om verkeleg forsvarsberedskap, då er mi innstilling ei heilt anna, og når det gjeld her å koma med eit spareframlegg, så er det etter mi meining meir å *styrkja* forsvaret ved å få ei meir forsvarleg forvaltning og ein betre kontroll med dei midlar som ein ofrar her enn påstanden om at det var til slik skade.

Eg har tidlegare sagt frå her, når det gjeld mitt syn på basepolitikken. Eg er ikkje heilt orientert i alle detaljar, for di eg kom så seint, men eg har ikkje forstått det slik enno at alternativet her er anten-eller, anten det eine eller å forandra basepolitikken. Men om *det* vil eg ha sagt at eg er rede til å ofra litt og kanskje ikkje så lite heller for å hevda vårt gamle syn på basepolitikken. Men det hindrar ikkje at eg pånytt kan koma med forslag om ei nedskjering på område der eg meiner at det ikkje er forsvarleg å nytta så store midlar og på område der det ikkje går ut over vår forsvarsevne og vår beredskap.

Langhelle: Det var en ganske kort bemerkning til hr. Wikborg som sa at det som foreligger her, er altså noe som er blitt til på norsk initiativ, og at det derfor var lettere å si nei. Jeg vil da bare minne om, som jeg gjorde i mitt første innlegg i dag, at bakgrunnen er jo et tilbud og en anbefaling om stasjonering, og i virkeligheten er det riktig å se Nash-vingen som vårt alternativ til stasjonering.

Statsråd Handal: Når det gjelder NATO og eventuelle krav til Norge, vil jeg bare peke på at det er naturligvis ikke *krav* til Norge. Det som NATO's fellesplanlegging bygger på, er vår egen vurdering av vår evne til å iverksette det som vi i sin tid har lagt opp for NATO. Det er den vurdering som ligger til grunn for NATO's vurdering av fellesforsvarets planer også for Norges vedkommende. Jeg vil bare gjenta litt av det jeg sa under budsjettdebatten, at når det gjelder England så ofrer det dobbelt så meget av nasjonalproduktet i forhold til Norge, slik at den svekkelsen eller den reduksjonen som har funnet sted, fører derfor allikevel ikke med seg at England ofrer noe lite beløp. Selv med reduksjonen yter det over 8 % av nasjonalproduktet, mens vi ligger mellom 3,5 og 4 %. Når det gjelder Danmark, så har ikke Danmark i det siste redusert sitt budsjett. Etter en samtale jeg hadde med den danske forsvarsminister for en tid siden ligger deres forbruk på det samme nivå som vårt, ikke under, og de hadde da i all fall ikke noe forslag om reduksjon av innsatsen.

Når det så gjelder det tredje spørsmål om eventuell mulighet for å få en slik ving under en tilspisset situasjon, så må jeg naturligvis gjøre oppmerksom på at man

står ikke ferdig på en dag til å ta imot en ving. Det skal en personelloplæring og en personellorganisasjon til for å kunne motta den. Det er temmelig meget som skal gjøres for å kunne motta den. Og nettopp Flyvåpnet arbeider med å tilrettelegge mottakingsmuligheter for det tilbudet som vi har, og det arbeid peker mot at vi først vil kunne motta dette i 1956-57-58, slik at det går lang tid til å kunne forberede mottakelsen av en slik ving.

Når allikevel Regjeringen i dag har funnet å måtte ta et standpunkt til det tilbudet som man var kommet fram til, så er det på grunn av vår vurdering av den politiske mulighet i vårt folk for et gjennomførbart budsjett.

Smitt Ingebretsen: Jeg frafaller ordet. Hr. Langhelle sa det jeg ville ha sagt.

Utenriksminister Lange: Det var bare en bemerkning av hr. Vatnaland som gjorde at jeg bad om ordet. Det er riktig at situasjonen er ikke i dag at vi har valget mellom å endre vår basepolitikk eller å stå ved den avtale vi for et år siden inngikk om å ta imot denne vingen. Men jeg sa i et innlegg før hr. Vatnaland kom, at vi må være klar over at hvis det skjer et omslag i den internasjonale situasjon, slik at spenningen øker igjen, så må vi være forberedt på at spørsmålet om stasjonering kan bli aktuelt i meget større grad, når vi nå har sagt fra oss Nash-vingen, enn det ville blitt hvis vi hadde kunnet stå ved avtalen om å ta imot Nash-vingen. Det er ikke bare det at det tar tid for oss å forberede oss til å ta imot den vingen ut over hva vi har, men det tar også tid å produsere den vingen, og når vi i det øyeblikk vi hadde resultatet av Boyesen-utvalgets vurdering, syntes det hastet så meget med å få referert dette i denne komite mens Stortinget ennå var samlet, er det fordi vi ikke kan forsvare overfor våre amerikanske avtalepartnere å vente en dag unødig med å gi beskjed om dette, for det betyr at de må omstille sine disposisjoner på en lang rekke områder, idet de nå har lagt alt til rette for å sette produksjonen av disse flyene i gang og de må da nå undersøke enten om de skal innstille produksjonen av dem eller om de skal søke å få dem avsatt andre steder i det felles forsvar. Og det vil da igjen si, at den andre siden av det bildet er, at hvis man skal rette opp underskuddet av flystridskrefter i nord-avsnittet på kort sikt i en akutt situasjon – eller selv om det ikke er en akutt situasjon, men en begynnende tilstramning og man synes at det begynner å haste, da er den eneste praktiske gjennomførlige løsning å ta imot stasjonering.

Vatnaland: Det var ein liten ting eg gløymde då eg hadde ordet. Eg vil visa til det som eg var inne på under trontaleordskiftet no i vinter, då eg kom inn på det som eg så ofte har vori inne på når det gjeld å prøva å få Heimevernet meir innkoplå i vårt samla forsvar. For der meiner eg liksom generalmajor Haukeland at vi kan gjera meir ut av Heimevernet dersom ein berre tar det arbeidet opp på lengre sikt med å få koplå det meir inn og nytta det meir ut som eit kupforsvar saman med våre andre styrker.

Statsråd Handal: Jeg vil gjøre oppmerksom på at Boyesen-utvalget var inne på spørsmålet om lokalforsvaret og Heimevernet, og hvis jeg ikke husker feil, ble det foreslått en øking fra 75 000 opp til 150 000 for Heimevernet.

Statssekretær Boyesen: Det er en budsjettmessig økning, og likeledes er det forutsatt at Heimevernet kan overta en del av oppøvingen av Hærens vernepliktige mannskaper, så det kan skje under Heimevernets regi og på de måter som Heimevernet bruker.

Utenriksminister Lange: Hvis vi i øyeblikket betrakter oss ferdige med denne sak, vil jeg få benytte anledningen når vi allikevel er sammen, til å gi en ganske kort meddelelse.

Som det har fremgått av en del pressetelegrammer, er der på visse hold en aktivitet i gang for å reise spørsmålet om spansk medlemskap i Atlanterhavspakten. Det ble nevnt – men det var i og for seg ikke noe nytt eller noe sensasjonelt – av den portugisiske minister under siste utenriksministermøte, uten at han nevnte navn – han sa bare at det var visse land som hørte naturlig hjemme der, men som ikke var der. Det har han sagt hver gang, og det har man alltid latt gå i stillhet uten at noen har kommentert det eller latt som om de forsto det. Nå har imidlertid spanske diplomater selv begynt – tydeligvis etter instruks – å føle seg fram, og det siste som er skjedd – og det er vel det som er det betydningsfulleste – er at en gruppe senatorer har fremmet for Senatet et forslag om at Senatet skal oppfordre den amerikanske regjering til å arbeide for at Spania blir medlem av NATO, og at Dulles i følge pressemeldinger skal ha stillet seg velvillig til dette forslag.

Dette førte da til at jeg syntes det var riktig å tilkalle den amerikanske ambassadør. Jeg hadde en samtale med ham i formiddag, hvor jeg ba ham gjøre regjeringen i Washington oppmerksom på hvilken dyptgående krise det vil kunne skape i norsk opinion i forholdet til NATO, hvis dette spørsmålet ble aktuelt, og at det, for en meget stor del i all fall, av den norske opinion ville bli tatt som et uttrykk for at man på stormaktshold – hvis stormaktene skulle være enig om dette – så på NATO ut fra en utelukkende strategisk vurdering, mens vi i NATO så noe meget mer enn en ren forsvarsallianse. Vi så i Atlanterhavspakten muligheten for en videre utbygging av et demokratisk samarbeid innenfor denne gruppen. Ambassadøren sa at han øyeblikkelig skulle melde dette videre. Så vidt han var orientert, var det den amerikanske regjeringens standpunkt i dag at den selv ikke ville motsette seg et forslag, den ville ikke stemme imot et forslag, om Spanias medlemskap, men den ville på den annen side ikke utøve noen aktivitet for å påvirke andre medlemslands holdning i denne sak.

Jeg kommer til, når nå utenriksminister Macmillan kommer her i overmorgen, å si det samme til ham, og jeg skulle tro at den britiske regjeringens holdning ikke er endret på det punkt, men det går visse forlydender i annen retning. Når jeg sier jeg ikke tror den er endret, er det fordi – hvis jeg ikke husker helt feil – en talsmann for Foreign Office dagen etter valget – ikke før, men dagen etter – uttalte at den engelske regjeringens holdning i det spørsmålet ikke var forandret. Men

jeg vil gjerne ha det bekreftet. Jeg vet dessuten – fordi vi ellers tidligere gjennom våre diplomatiske stasjoner har sondert stemningen i en rekke land – at den belgiske regjering har nøyaktig de samme alvorlige innvendinger mot en sådan eventualitet som vi har her. Og jeg skulle være meget forundret om ikke det samme er tilfellet i Frankrike. Men det vil det jo da være anledning til å få konstatert. Det blir et møte i Atlanterhavspaktens Råd av utenriksministrene lørdag den 16. juli forut for statsjefsmøtet i Genève den 18de, og ved den anledning vil det da være mulig å bringe på det rene hvor meget det er i disse rykter og hvordan man reagerer på dem i de forskjellige stater.

Formannen: Jeg takker utenriksministeren for den siste redegjørelsen.

Bøyum: Det har gått visse rykter og det har vori visse bladmeldingar om at tyske offiserar no skulle plaserast her. Den siste orientering vi fekk, var at ryktene ikkje var rette. Men eg har ei viss interesse av å høyra om det ligg føre noko nytt, eller er det berre det gamle?

Utenriksminister Lange: Det foreligger intet vedtak av noen art. På grunn av alle disse avisrykter tok jeg spørsmålet opp med feltmarsjall Montgomery da han var her for ikke lenge siden og han sa at SHAPE's standpunkt var uendret. Det gunstigste ville være at de tyske landstridskrefter sto under sentralkommandoen. Det måtte da føre til flytning av grenselinjen mellom nordkommandoen og sentralkommandoen, mens det derimot var enighet om at det ville være praktisk at de tyske flåtestridskrefter som skulle operere i Østersjøen, kommandomessig var knyttet til nordkommandoen.

Jeg talte under det siste statsrådsmøte i NATO i mai med marsjall Juin som jo er sjef for landstridskreftene i sentralavsnittet, og han hadde nøyaktig det samme standpunkt som Montgomery. Så vidt jeg skjønner er det visse tyske og amerikanske militære som av hensyn til at de stridskrefter som skal stå i Slesvig mellom Kieler-kanalen og grensen, sannsynligvis må være sikret en forsyningslinje over Danmark gjennom Jylland, med det som utgangspunkt hevder et avvikende syn og mener at det vil være riktig at de kommandomessig også hører under nordavsnittet. Men noen avgjørelse i den sak er altså ikke tatt.

Vi skal være klar over at etter det som hittil foreligger, vil også *det*, at en del av de tyske sjøstridskrefter som blir knyttet kommandomessig til nordavsnittet, føre til at det vil komme et lite element av tyske offiserer til Kolsås, og vi må også regne med at det av hensyn til liaison med sentralavsnittets avdelinger også vil være nødvendig med et lite liaison-element av tyske offiserer. Jeg tror i det hele tatt at vi må gjøre oss fortrolig med den ting, at vi kan ikke i det øyeblikk vi har akseptert Vest-Tyskland som medlem av Atlanterhavspakten, fastholde en diskriminerende holdning overfor tyskerne, hvor det gjelder samarbeid mellom offiserer. Men det som gjør at jeg ikke ser så alvorlig på saken fra politisk-psykologisk synspunkt, er at jeg er sikker på at det vil ennå gå atskillig tid før dette blir aktualisert i den form at

offiserer kommer hit og opptrer i uniform, for det skal en hel del forberedende arbeid til i Vest-Tyskland selv før man kommer så langt.

Formannen: Jeg kunne gjerne supplere det med å si at Montgomery ga uttrykk for at først måtte de tyske styrker være til stede før det kan bli truffet en avgjørelse.

Jeg takker for orienteringen.

Møtet hevet kl. 17.45.